

Відгук
офіційного опонента кандидата філософських наук
Шевчука Павла Вікторовича
на дисертаційне Пришляка Миколи Богдановича «Соціально-екологічне вчення католицизму: витоки, структурно-функціональна природа та аксіологічний потенціал», подане
на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук
зі спеціальності 09.00.11 – релігієзнавство

Дослідження Пришляка Миколи Богдановича є на часі, а його актуальність не викликає сумнівів. Адже лише кілька днів назад ми з відзначали чергову роковину Чорнобильської трагедії, що у 1986 році стала знаковою не лише для України, а й для всього світу. Католицька Церква, що окормлює віруючих на всіх континентах не може стояти осторонь екологічних проблем сучасностей, що, у свою чергу, чітко окреслює у своєму Соціально-екологічному вченні.

Микола Богданович розглянув у своїй роботі основні аспекти соціально-екологічного вчення Католицької церкви, а його структурно-функціональну природу та аксіологічний потенціал, зробивши акцент на морально-етичних ознаках сучасної екологічної кризи, що означена в католицизмі дуже вдалим поняттям «екологічного гріха», проаналізувавши практичні кроки Католицької Церкви в екологічній сфері. Також автор ставить перед собою місійне, на мою думку, завдання розробити практичні рекомендації щодо подолання екологічної кризи в Україні, контекстуалізуючи принципи соціально-екологічного вчення Католицької Церкви.

В основу методологічної розробки проблеми дисертаційного дослідження автором покладено здебільшого історичний емпіричний та герменевтичний методи дослідження, що, на нашу думку, не цілком підходить для вирішення завдань дисертаційного дослідження, адже для подолання екологічної кризи, необхідно провести так би мовити ґрунтовну роботу над

помилками, а це не можливо не використовуючи також методи контент-аналізу та системності.

Також необхідно відзначити, деяку неузгодженість між «Предметом дослідження» та «Завданнями дисертаційної роботи», адже предметом є «Теоретичні та практичні кроки Католицької Церкви, щодо збереження природного довкілля», а завдання «розробити практичні рекомендації, щодо подолання екологічної кризи в Україні і в світі, загалом, на основі соціально-екологічного вчення Католицької Церкви», отже не зрозуміло, чи автор суперечить сам собі, або він хоче винести альтернативне Католицькій церкві вчення. Звичайно, що фактично практичні рекомендації вже розроблені у соціально-екологічному вчення католицизму та греко-католицизму, і можна лише застосовувати, аналізувати і розвивати екологічне вчення як важливий аспект соціальної доктрини.

В першому розділі дисертаційного дослідження автор детально проводить огляд джерельної бази соціально-екологічного вчення Католицької церкви, дуже ґрунтовно зупиняючись на середньовічних авторів, таких як св. Франциск, Тома Аквінат та Микола Кузанський. Не оминув автор своєю увагою і доробки сучасних авторів, робить особливий акцент на Енцикліках Римських пап, в яких повсякчасно відчувається небайдужість до ситуації, що склалася не лише в країнах, де більшість вірних є вірними католицької церкви, а й по всьому світі. Автор робить акцент саме на останніх джерелах, де як найбільш проілюстровано відповідальність та участь мирян, незалежно від їх конфесійного вибору та соціально статусу у вирішенні екологічно-моральної кризи суспільства.

У другому розділі «Католицька еклезіально-богословська парадигма екологічної кризи та її релігієзнавча рефлексія» автор, як на нашу думку, найбільше відкриває власне бачення даної проблеми. З перших сторінок тексту відчувається власна занепокоєність дослідника у позитивному та найскорішому вирішенні екологічної кризи. Тут відчувається думка людини, що глибоко занепокоєна вирубкою лісів на Західній Україні, що є малою

Батьківщиною автора. На мою думку, саме власні почування автора і спонукали його до написання підрозділу «Генезис і фундаментальні положення та принципи соціально-екологічного вчення католицизму», де як найяскравіше проілюстровано те, що «для забезпечення свого існування людина одвічно прагнула підкорити природу, тобто здобути владу над нею», а відтак автор щосили намагається знайти вихід із ситуації, що склалася, роблячи акцент саме на переоцінці морально-етичних основ суспільства, що особливо підкреслюється в документах соціального вчення, що розглядаються. Адже, Католицька Церква вбачає проблему саме у кризі людської віри, духовності та моральності, з чим Микола Богданович однозначно погоджується, спираючись на власні емпіричні дослідження, що дуже вдало представлені в даному розділі. Зокрема, автором дуже детально аналізується проблема того, що людина бачить і сприймає себе абсолютним власником природи навколо себе та окремо дослідник зупиняється на такому явищі, як споживацький менталітет, спричинений сучасною соціальною парадигмою. Вище згадані аспекти проблеми далі спонукали автора на написання підрозділу, який на нашу думку, як найвдаліше відповідає генезі самої суті проблеми, що порушується у даному дослідженні, а саме «Морально-богословський зміст екологічного гріха та його соціально-філософська інтерпретація в релігієзнавстві». Тут автор, детально зупиняється на визначенні гріха, роблячи вичерпний богословський аналіз гріха, як такого. Висновки ж даного підрозділу автор робить об'єктивні та незаангажовані, підкреслюючи необхідність моральних чеснот, а саме: покори, щедрості, чистоти, доброзичливості, невибагливості, лагідності, старанності, які є найголовнішими для збереження довкілля, адже все природне довкілля – це Боже створіння.

Третій розділ «Зміст і провідні домінанти католицької енвайронментології» є центральним в даному дослідженні. Тут автором обґрунтовано концептуальні положення, відповідно до яких ефективність впливу соціально-екологічного вчення католицизму не лише є певною

особливістю соціальної ситуації сьогодення, а й особистісними детермінантами, пов'язаними з певною стратегією регламентації відносин людина-природа. Перший підрозділ «Біблійне, патристичне та схоластичне підґрунтя екологізації антропогенної діяльності» розкриває в авторі не лише релігієзнавця, а й богослова, який досконало вивчив Святе Письмо та документи Католицької Церкви, твори святих отців Церкви. Нажаль, висновки, які автор робить після написання даного підрозділу є не цілком переконливі та теоретично необґрунтовані з точки зору релігієзнавства, оскільки у них переважає богослов'я. Проте вже у наступному підрозділі «Католицька екологічна парадигма періоду модерну: еволюція та відображення в соціальній доктрині Католицької Церкви» можна простежити чітку позицію автора з таких питань як відповідальність людини за довкілля та принципи побудови взаємостосунків людини з природою в оцінці богословських вчень XIII-XXI ст. Автор всебічно аналізує історичну генезу даної проблематики, окремо зупиняючись у своєму дослідженні на добі середньовіччя та на богослов'ї XX сторіччя. Автор окремо зупиняється на проблемах сучасності та їх осмисленні в сучасному католицькому богослов'ї, підкреслюючи, що нинішня екологічна криза спричинена, в першу чергу, неправильним усвідомленням людиною своєї сутності, істинної суті свого життєсвіту і довкілля, свого стосунку до Бога і природи. Дисертант прослідковує як саме католицькі богослови, не обмежуючись взаємозв'язком людини з природою, намагаються вийти за межі формального бачення цього взаємозв'язку, що, на думку автора, є дуже позитивним явищем. Далі здобувач узагальнює соціально-екологічне вчення католицизму, роблячи закономірний висновок про те, що «людина повинна пізнавати та усвідомлювати задуми Бога щодо створіння, ставитися до нього з любов'ю та відповідальністю, розумно використовувати та справедливо управляти усіма ресурсами землі, котрі їй дав «порати і доглядати» Творець.

Останній, четвертий розділ «Праксіологічний вимір ролі католицької церкви у збереженні природного довкілля» є на часі. Особливо хочу відмітити

перший підрозділ «Церковно-дидактичні засади збереження навколишнього середовища», в якому розглянута сучасна екологічна ситуація, яка, на думку автора, потребує перегляду певних моральних норм, що регулюють поведінку людини в природі. Тут автор пропонує відмовитись від стандартних кліше, що пропонуються при дискусії на екологічну тематику, і перейти до конкретних пропозицій у збереженні природного довкілля. Окремо автор робить акцент на необхідності екологічної освіти та формування еко-культури для запобігання екологічній катастрофі. У цій ділянці дисертант пропонує посилення ролі Католицької Церкви через впровадження екологічної катехизи.

Зміст наступного підрозділу є логічним продовженням попереднього тексту і його зміст здебільшого складається з практичних кроків формування екологічного світогляду в умовах поліконфесійності та світоглядного плюралізму. Автор окремо наголошує на важливості служіння мирян, а саме пропонує посилити участь в організації конференцій, асамблей, семінарів на місцевому та міжрегіональному рівнях. Церковна громада, на думку автора, повинна залучати всіх вірних до захисту навколишнього середовища та підтримувати різноманітні екологічні ініціативи.

Висновки до дисертаційної роботи сфокусовані на таких аспектах та пропозиціях щодо вирішення екологічної кризи: більш жорстку звітність за реалізацію соціально-екологічної програми всередині церкви (напр., в єпархії, екзархатах, деканатах тощо) та впровадження екологічної тематики, як одного з головних чинників нової євангелізації та відповідальної поведінки кожного стосовно інших людей і всього світу.

Протягом всього дослідження дисертанту вдається зберегти наукову об'єктивність, хоча очевидно, що сам предмет дослідження йому особисто глибоко не байдужий. Високі здобутки дисертаційної роботи зумовлюють деякі побажання та зауваження, які мусять бути висловлені у межах наукової дискусії навколо представленої дисертації.

1. Необхідно було б більшу увагу приділити різноманітності теоретичних засад, з яких різні патристичні школи розмірковували про

природу, бо у сирійській патристиці, очевидно, людина ближча до природи, ніж у латинській чи грецькій. Наскільки потенціал різних патристичних шкіл може бути задіяним сьогодні?

2. У дисертації не вистачає порівняння теорій та практик католицизму (і греко-католицизму) з теоріями і практиками православ'я і протестантизму.

3. Дисертація мала б більше уваги приділити аналізу теоретичному синтезу екологічного вчення соціальної доктрини церкви, що даний в енцикліці «Славень будь» («Laudato si'»). Ця енцикліка стала символом радикальних етичних вимог до сучасного суспільства, стала теоретичною основою для ширшого бачення екологічної проблематики як частини системної кризи людського способу життя, що вимагає ширшого впровадження елементів посткапіталістичних соціально-економічних відносин. Автор бачить енцикліку «Славень будь» як продовження цілої традиції морально-екологічного вчення, тоді як вона має елементи очевидного соціально-політичного вчення, і її пропозиції мають значно більшу новизну, ніж це побачив автор.

Загальна позитивна оцінка проведеної дисертаційної роботи не знижується висловленими зауваженнями, оскільки її результати є новаторськими та певною мірою є обмеженими пілотним та піонерським характером проведеного дослідження. Автор проявив себе як повністю зрілий науковець, здатний не лише зібрати великий емпіричний матеріал, але й дати критичне його осмислення. Дисертація є емпірично спрямованою, дисертант постійно демонструє вміння провадити включні спостереження, робити влучні узагальнення на основі емпіричної індукції. В цілому дисертація є близькою до психології релігії філософської етики, соціокультурної антропології, теології та екзистенціалізму як у своїй методології, так й у конкретній рефлексії. Знайомство зі змістом дисертації, авторефератом, публікаціями автора дають підстави для загального висновку про те, що робота **Пришляка Миколи Богдановича «Соціально-екологічне вчення католицизму: витоки, структурно-функціональна природа та аксіологічний потенціал»** є

самостійним завершеним дослідженням актуальної наукової проблеми, містить наукові досягнення та відповідає вимогам п. п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (із відповідними змінами), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 - релігієзнавство.

Офіційний опонент,

викладач Київської богословської

семінарії “Благодать та істина”,

кандидат філософських наук

П.В. Шевчук

Підпис Шевчук П.В. *завіряю*

